Militarne i pozamilitarne aspekty współczesnego bezpieczeństwa międzynarodowego

Wybrane problemy

Tom 1

PRACE NAUKOWE

UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

NR 3513

Militarne i pozamilitarne aspekty współczesnego bezpieczeństwa międzynarodowego

Wybrane problemy

Tom 1

pod redakcją
Tomasza Iwanka
współpraca
Agnieszka Miarka, Bartosz Midro, Marzena Mruk,
Sara Piwowarska, Dawid Pudło

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2016

Redaktor serii: Nauki Polityczne
Mariusz Kolczyński

Recenzent
Stanisław Sulowski

Spis treści

Wstęp (*Tomasz Iwanek*) 7

Część 1

Wojsko i inne formacje w kształtowaniu bezpieczeństwa państwa

Andrzej Ciupiński
Operacje wojskowe Unii Europejskiej na Półwyspie Bałkańskim i w Afryce . 15

Bogdan Lent
Ekonomia bezpieczeństwa jednostki: wkład straży granicznej i służby celnej . 29

Łukasz Nowok
Navik on živi ki zgine pošteno. Formacje gwardii i ich rola w wybranych państwach współczesnej Europy 41

Piotr Piss
Siły zbrojne Estonii — ich liczebność, organizacja, uzbrojenie, plany modernizacji 55

Michał Banaś
Reżim polityczny i funkcjonowanie militarnych grup dyspozycyjnych . . . 69

Anna Wyrwisz
Wybrane problemy bezpieczeństwa w polityce Holandii 87

Część 2

Twarde i miękkie aspekty bezpieczeństwa międzynarodowego

Agnieszka Szpak
Secesja Kosowa a przypadek Krymu — zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego? 101

Michał Rulski
Rola *soft power* w utrzymaniu bezpieczeństwa państwa 119

Mateusz Harzowski
Ruchy kontestacyjne jako element kształtowania polityki bezpieczeństwa zewnętrznego na przykładzie ruchów antywojennych w Stanach Zjednoczonych od wojny wietnamskiej po współczesność 133

Kamil Pluta
Grupa Wyszehradzka w obecnej sytuacji geopolitycznej — współpraca czy rozbieżność interesów? 143

Dominika Karwoth-Zielińska
Wpływ azjatyckiej przestępczości zorganizowanej na bezpieczeństwo wewnętrzne w Europie — wybrane aspekty 161

Anna Bartnik
Polityka talibów a położenie kobiet w Afganistanie 179

Wstęp

Współcześnie wydaje się oczywiste, że badania nad bezpieczeństwem międzynarodowym i narodowym muszą obejmować wszystkie rodzaje zagrożeń oraz czynniki wpływające na jego postać, dynamikę tworzących je procesów oraz ewentualną możliwość zachowania przyjętego *status quo*. Obecny paradygmat badań nad bezpieczeństwem wykracza poza same próby zrozumienia zasad aplikacji siły zbrojnej przez państwa oraz kontrolę takich działań, równocześnie jednak nie porzucając tej perspektywy i uwzględniając ją w analizie. Wynika to z samej istoty pojęcia *bezpieczeństwo*, które wszak etymologicznie i semantycznie nie musi być ograniczane do bezpieczeństwa *militarnego* czy bezpieczeństwa *zewnętrznego*. Skoro za bezpieczeństwo należy uznać stan określonej stabilności, przewidywalności stosunków społecznych w ujęciu narodowym i międzynarodowym, to poza sporem musi pozostać uwzględnienie nie tylko klasycznie wyróżnianych miękkich aspektów bezpieczeństwa (ekonomicznego, społecznego, politycznego etc.), lecz także innych czynników mogących nawet pośrednio wpływać na stan bezpieczeństwa danej społeczności, takich jak aspekty kulturowe, demograficzne, instytucjonalne i prawne. Tylko bowiem holistyczne i interdyscyplinarne spojrzenie na bezpieczeństwo narodowe, regionalne i globalne może przyczynić się do prawdziwego zrozumienia dynamiki zagrożeń dla tych wartości, które współczesne społeczeństwa zobowiązały się chronić. Aby wyjaśnić, czym jest bezpieczeństwo oraz jak należy podchodzić do wyzwań związanych z jego utrzymaniem, nie wystarczy zatem tylko jedna z bardzo wielu perspektyw naukowych i prakseologicznych. Dopiero synergiczne wykorzystanie zróżnicowanych narzędzi pozwoli choć trochę przybliżyć się do zrozumienia zagrożeń bezpieczeństwa oraz ich dynamiki. Niestety, rzetelne uwzględnienie wszystkich tych perspektyw przekracza możliwości jednego tylko badacza.

Efektem tak zdefiniowanego zakresu badań było sporządzenie przez zaproszonych badaczy dwunastu rozdziałów zebranych w niniejszym tomie. Przyjęty tytuł zbioru, tj. *Militarne i pozamilitarne aspekty współczesnego bezpieczeństwa międzynarodowego. Wybrane problemy*, odpowiada celowi badań i stanowić ma

wyraz uwzględnienia wszystkich wskazanych wyżej wyzwań oraz wielości możliwych perspektyw naukowych, nieograniczonych wszak do jednej tylko dyscypliny lub przedmiotu. Jednocześnie publikacja ma stanowić próbę uwzględniania w refleksji naukowej wielości zagrożeń i perspektyw badawczych nad szeroko pojętym bezpieczeństwem. Przy tym podkreślić trzeba, iż tom ten stanowi jedynie pierwszą część z planowanych dwóch, gdyż prowadzone badania wykroczyły poza ramy jednej tylko publikacji i wymagały sporządzenia drugiej pracy zbiorowej.

Każdy z zebranych w tej pracy dwunastu rozdziałów zapewnia unikalną perspektywę badawczą oraz autonomiczną refleksję, skupiając w jednym tomie teksty autorstwa zarówno badaczy doświadczonych, jak i tych stojących na początku naukowej drogi. Trudno przecenić wielość spojrzeń na tę rozległą i wielowątkową problematykę, gdyż zapewniają one niezbędny dystans oraz refleksję. W szczególności zaś nowe spojrzenie młodych badaczy zapewnia świeżość ujęcia tematu oraz wyciąganych wniosków.

Realizując powyższe założenia, dla struktury pracy przyjęto podział na aspekty militarne oraz pozamilitarne współczesnego bezpieczeństwa. Konsekwencją przyjętej interdyscyplinarnej oraz wieloaspektowej metodologii badań jest ujęcie ich wyników w szereg studiów przypadków, który nie może być z samej swojej istoty zorganizowany i zespolony tematycznie i zakresowo. Temat badań i ich charakter warunkują zatem strukturę niniejszej publikacji. Podstawowy jej podział przebiega według kryterium przedmiotowego.

Część pierwsza tomu dotyczy wojskowych aspektów bezpieczeństwa militarnego, ze szczególnym uwzględnieniem roli i struktury sił zbrojnych poszczególnych państw.

Część tę otwiera opracowanie profesora **Andrzeja Ciupińskiego**, który w rozdziale pt. *Operacje wojskowe Unii Europejskiej na Półwyspie Bałkańskim i w Afryce* przedstawia perspektywę bliską polskim interesom w zakresie bezpieczeństwa. Aktywne członkostwo Polski w Unii Europejskiej nie tylko otwiera nowe możliwości współpracy, lecz także poszerza spektrum interesów w dziedzinie bezpieczeństwa oraz zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski. Tym bardziej więc wartościowe są te analizy, które pozwalają ocenić skuteczność i działanie UE na tym polu. Refleksji historycznej, instytucjonalnej i strukturalnej prowadzonej w omawianym opracowaniu towarzyszy ocena korzyści i trudności związanych z operacjami wojskowymi. Autor dokonał analizy i podsumowania działalności Unii Europejskiej na polu prowadzenia operacji wojskowych poza granicami tej organizacji. Spośród ponad 30 operacji zewnętrznych UE Autor analizuje te najtrudniejsze i o największym znaczeniu, w tym EUFOR — Concordia, EUFOR — Althea, w Demokratycznej Republice Kongo i Republice Środkowej Afryki, Republice Czadu, Republice Mali i Somalii.

Wyjątkowy charakter ma artykuł przygotowany przez **Bogdana Lenta** pt. *Ekonomia bezpieczeństwa jednostki: wkład straży granicznej i służby celnej*. Tematyka tego rozdziału skupiająca się na służbach ochrony granic Szwajcarii

już sama w sobie zasługuje na uwagę, stanowiąc ujęcie problemu z perspektywy rzadko spotykanej w polskiej literaturze. Unikalne doświadczenie zawodowe i naukowe Autora zapewnia profesjonalne ujęcie tematu. Szczególnie jednak na wzgląd zasługuje przyjęcie w artykule perspektywy analizy funkcjonowania Służby Celnej i Straży Granicznej Szwajcarii z punktu widzenia inicjacji i wykonania projektu. Autor przedstawia działalność tych służb jako projekt, który musi podlegać zasadom właściwym dla każdego innego projektu o podobnym, bardzo wysokim stopniu złożoności. Kontekst zarządzania projektem, jego czynników sukcesu oraz analizy ekonomicznej pozwala na zupełnie inne rozpatrzenie problematyki bezpieczeństwa, a to przez jej codzienne działanie, niezbędną analizę kosztów i zysków.

Kontynuując tematykę dotyczącą wprost roli i działania formacji mundurowych w kontekście zapewniania bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, **Łukasz Nowok** w rozdziale pt. *„Navik on živi ki zgine pošteno". Formacje gwardii i ich rola w wybranych państwach współczesnej Europy* rozważa i analizuje rolę obecnie istniejących jednostek gwardyjskich pełniących szczególne zadanie w strukturze sił zbrojnych. Opracowanie skupia się na przedstawieniu historii, tradycji, przynależności, celu istnienia i działalności tych podmiotów.

Perspektywą konkretną oraz dotyczącą wprost sił zbrojnych członka NATO, który potencjalnie może być zmuszony stawiać czoło militarnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa narodowego, posługuje się **Piotr Piss**. Autor w rozdziale pt. *Siły zbrojne Estonii — ich liczebność, organizacja, uzbrojenie, plany modernizacji* opisuje stan współczesnej armii estońskiej. Przedstawiona została liczebność armii tego państwa (wojsk lądowych, marynarki wojennej oraz lotnictwa) oraz jej organizacja, zadania, uzbrojenie. W dalszej części tekstu opisano także niedostatki w sprzęcie wojskowym, z którymi borykać muszą się siły zbrojne Estonii. Dodatkowo poruszono także kwestie misji zagranicznych, planów modernizacji oraz opinii społeczeństwa Estonii na temat bezpieczeństwa i armii.

W kolejnym tekście pt. *Reżim polityczny i funkcjonowanie militarnych grup dyspozycyjnych* **Michał Banaś** odwołuje się do dorobku socjologii, wychodząc w swoich badaniach od pojęcia grupy społecznej, poprzez wyłonienie się kategorii grupy dyspozycyjnej, aż do ujęcia jej w kontekst militarnych grup dyspozycyjnych, stanowiących ich szczególny przypadek. Sednem badawczym pracy jest próba ustalenia sposobu, w jaki na funkcjonowanie militarnych grup dyspozycyjnych wpływa przyjęcie określonego typu reżimu politycznego. Zdaniem Autora przyjęcie określonego typu reżimu politycznego w znaczący sposób wpływa na funkcjonowanie militarnych grup dyspozycyjnych, co omawia w drugiej części tekstu.

Z perspektywy narodowej podchodzi do badań problematyki bezpieczeństwa **Anna Wyrwisz** w opracowaniu pt. *Wybrane problemy bezpieczeństwa w polityce Holandii*. Stopniowe przekształcenie założeń polityki bezpieczeństwa Królestwa Niderlandów od neutralności do pełnego członkostwa w NATO oraz sojuszu ze

Stanami Zjednoczonymi obrazuje Autorka wieloma przykładami. Stałym elementem opracowania jest podkreślanie, że państwo to zalicza się do tzw. małych lub średnich państw, a więc do tej kategorii aktorów stosunków międzynarodowych, którzy nie są w stanie samodzielnie odgrywać kluczowej roli w kształtowaniu globalnego ładu. Wpływ tego stanu rzeczy na politykę zagraniczną (w tym bezpieczeństwa) i antyterrorystyczną Królestwa Niderlandów bezdyskusyjnie stanowi ciekawy obszar badawczy umożliwiający formułowanie zgeneralizowanych wniosków. Wielką wartość poznawczą przedstawia analiza dokumentów o charakterze programowym, politycznym i prawnym, której Autorka poświęciła należne miejsce w treści swojego artykułu.

Część druga niniejszego tomu poszerza perspektywę badawczą, skupiając się na bezpieczeństwie międzynarodowym analizowanym ze względu na czynniki militarne oraz pozamilitarne.

Z problemem, który stoi na rozdrożu aspektów militarnych i pozamilitarnych bezpieczeństwa międzynarodowego, zmierzyła się **Agnieszka Szpak** w rozdziale pt. *Secesja Kosowa a przypadek Krymu — zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego?* Wybrany temat jest nie tylko aktualny, ale stanowi także próbę odszukania paraleli pomiędzy wydarzeniami, które mogą wydawać się bezpośrednio niepołączone. Wychodząc od zjawiska jednostronnych deklaracji niepodległości w przypadku Kosowa i Krymu, Autorka analizuje je pod kątem realizacji prawnomiędzynarodowej zasady samostanowienia narodów oraz ewentualnej zgodności z normami prawa międzynarodowego. Następnie w wielu miejscach odnosi się do opinii doradczej Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 2010 roku w sprawie zgodności z prawem międzynarodowym jednostronnej deklaracji niepodległości Kosowa. Ostatecznie pogłębionej analizie podlega sytuacja na Krymie, zaangażowanie w jego secesję Federacji Rosyjskiej, także z uwzględnieniem perspektywy użycia siły w prawie międzynarodowym.

Michał Rulski, Autor kolejnego rozdziału zamieszczonego w drugiej części tomu, pt. *Rola soft power w utrzymaniu bezpieczeństwa państwa*, podjął się przedstawienia definicji oraz zakresu pojęcia *soft power* w klasycznym ujęciu zaproponowanym przez Josepha Nye'a Jr. Opracowanie dotyczy miękkich narzędzi oddziaływania w polityce zagranicznej, a głównym zagadnieniem w nim poruszanym jest określenie udziału *soft power* w całości polityki zagranicznej danego podmiotu międzynarodowego oraz jego stanu bezpieczeństwa.

Mateusz Harzowski podjął się niełatwego zadania i próby analizy pojęcia kontestacji polityki zagranicznej w Stanach Zjednoczonych w artykule pt. *Ruchy kontestacyjne jako element kształtowania polityki bezpieczeństwa zewnętrznego na przykładzie ruchów antywojennych w Stanach Zjednoczonych od wojny wietnamskiej po współczesność*. Stanowi on interesujący wkład do dyskusji na temat bezpieczeństwa narodowego w kontekście postrzegania polityki bezpieczeństwa przez społeczeństwa. Autor rozważa w nim naturę i znaczenie pojęcia *kontestacja*, dokonuje przeglądu poglądów literatury oraz proponowanych definicji tego

terminu, ze szczególnym zwróceniem uwagi na niejednolitość ruchu kontestacyjnego oraz zróżnicowanie obecnych w nim prądów. Fakt, iż polska polityka zagraniczna tak blisko związana jest z polityką zagraniczną Stanów Zjednoczonych, na pewno czyni tę pracę aktualną i ważną. Przecież operacja w Afganistanie (2001) oraz druga wojna iracka (2003) stanowiły także pole zaangażowania polskich sił zbrojnych, a sprzeciw wobec nich występował zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i w Polsce.

Kamil Pluta podjął się rozważań dotyczących interesów i zagrożeń dla państw Grupy Wyszehradzkiej w kontekście konfliktu na Ukrainie. W rozdziale pt. *Grupa Wyszehradzka w obecnej sytuacji geopolitycznej — współpraca czy rozbieżność interesów?* dokonuje Autor analizy geopolitycznego położenia i otoczenia tych państw, wraz z uwzględnieniem perspektywy stanowisk wyrażanych przez nie podczas szczytu NATO w Newport w 2014 roku. Zwrócenie uwagi na specyficzne i w pewnym sensie zróżnicowane perspektywy geopolityczne oraz gospodarcze członków V4 w realiach stałych wyzwań dla bezpieczeństwa stwarzanych przez politykę zagraniczną (*sensu largo*) Federacji Rosyjskiej zdecydowanie zasługuje na uwagę i uwzględnienie w tym tomie.

Z zupełnie innego punktu widzenia proponuje spojrzeć na problematykę bezpieczeństwa narodowego **Dominika Karwoth-Zielińska** w rozdziale pt. *Wpływ azjatyckiej przestępczości zorganizowanej na bezpieczeństwo wewnętrzne w Europie — wybrane aspekty*. Nie może budzić wątpliwości, że, co do zasady, zorganizowane grupy przestępcze stanowią czynnik wysoce destabilizujący i zagrażający bezpieczeństwu narodowemu państwa. Różnice muszą wynikać z natężenia i skali działalności tych grup, podatności struktur danego państwa na infiltrację i korupcję oraz stopnia skuteczności zaangażowanych aktorów. Autorka rozpoczyna prezentację wybranego zagadnienia od wartościowej dyskusji definicyjnej, po czym płynnie przechodzi do analizy wpływu tych grup i oceny zakresu ich szkodliwości, popartych rzetelnymi materiałami statystycznymi. Zasadniczą wartością prezentowanego artykułu jest przekrojowe i systemowe przedstawienie omawianego zagadnienia, które z pewnością stanowić będzie przyczynek i zaproszenie do dalszych badań.

Część drugą zamyka interesujące opracowanie **Anny Bartnik** pt. *Polityka talibów a położenie kobiet w Afganistanie*. Autorka zdecydowała się uwzględnić perspektywę społeczną i płciową w analizie funkcjonowania ruchu talibów od rewolucji do 2001 roku. Tłem dla tych rozważań są aspekty etniczne, klanowe i religijne, właściwe i szczególne dla Afganistanu. Wykluczenie kobiet z życia politycznego, gospodarczego i społecznego państwa, którego symbolem stały się tzw. burki, stanowi dla Autorki motyw przewodni prowadzonych rozważań, w których analizuje jego wpływ na sytuację społeczną, kulturową i ekonomiczną Afganistanu.

Oddając Czytelnikowi do rąk tę pracę zbiorową jej redaktor pragnie wyrazić przekonanie, że zasługuje ona na polecenie i spełni swoją funkcję, mogąc stanowić jeden z głosów w dyskursie naukowym dotyczącym współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Należy także prosić Czytelnika o zwrócenie uwagi, iż autorami rozdziałów zebranych w tej publikacji są w znacznej części początkujący adepci nauk politycznych, rozpoczynający pracę naukową doktoranci i magistrzy. Stanowi to w moim przekonaniu ważny walor pracy, gdyż autorzy ci prezentują nowe i świeże spojrzenie na aktualne tematy, które w połączeniu ze stanowiskiem badaczy doświadczonych oddaje w pełni całe spektrum możliwych podejść. Wielość perspektyw i ujęć problemu wraz ze świeżością spojrzenia powodują, iż z pełnym przekonaniem warto także z tego powodu książkę niniejszą polecić.

Tomasz Iwanek

Redakcja: Katarzyna Wyrwas

Projekt okładki: Emilia Dajnowicz

Redakcja techniczna: Barbara Arenhövel

Korekta: Lidia Szumigała

Łamanie: Grzegorz Bociek

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-970-2
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-971-9
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,25. Ark. wyd. 16,5
Papier offset. kl. III, 90
Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa:
„TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp. K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław